

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.
This project is funded by the European Union.

ORTAK KÜLTÜR MİRASI: TÜRKİYE VE AB ARASINDA KORUMA VE DİYALOG-II (CCH-II) HİBE PROGRAMI
KÜLTÜREL İŞBİRLİĞİ İÇİN ÇOKDİSİPLİNLİ PLATFORMLAR (CO-LAB) PROJESİ

[illegible]

KARLSRUHE SANAT
VE TASARIM
ÜNİVERSİTESİ'NDEN
MENTORLAR

[illegible]

MUSTAFA EMİN BÜYÜKCOŞKUN
NORINA QUINTE
ORNAMENTA 2024
KÜRATORYAL EKİBİ

[illegible]

00

MUSTAFA
EMİN
BÜYÜKCÖŞKUN

000

Nasıl başa çıkmalı: Tasarım ve üretim ilişkisine dair çevresel spekülasyonlar

Almanya’da beş yıl sanat eğitimi aldıktan sonra doğup büyüdüğüm şehre, Almancayı öğrendiğim okulun karşısında bulunan bir handa, tasarımcılarla çalışmak üzere davet edilmem, bana geride bıraktığım ve yoluma beraber devam ettiğim şeyler hakkında düşünme fırsatı verdi. Bunların başında üretim araçlarının güncel koşulları geliyor. Türkiye sanayi ve ticaretinin kalbi olan Kuzey Marmara havzası, yani İstanbul ve etrafındaki üretim mekânları, emek piyasası, bağımlılık ve kırılğanlıklar, bir ‘şey’ tasarlayan insanlarla konuşmak ve tartışmak istediklerimin başında geliyor. *Camekân* projesi kapsamında bir açık ders vermem teklif edildiğinde, bu imkânı bu gündemle değerlendirmeyi tercih ettim.

Batı Avrupa'nın tasarım ve üretim alışkanlıklarının, Türkiye'nin ve özelde İstanbul'un üretim koşul ve şartlarında sınındığı bir tartışmayı yapılandırmak için planlandığı dönemde kentin periferisinde, bugünse neredeyse yeni merkezlerinden birinde kalan bir üretim mekânına bir ziyaret gerçekleştirdik. Katılımcıların İstanbul'un (turistik) merkezinden (artık yeni merkezler sayılabilecek) çeperlere doğru yaptıkları bu yolculukta, mekânsal deneyimin dışında üretim ilişkilerinin nasıl yeniden üretildiğini, geleneksel yapıların yeni koşullardan nasıl yeniden kurgulandığını gözlemleme fırsatımız oldu. Diğer yandan küresel trendleri çok yakından takip eden, kısıtlı iletişim olanaklarıyla güncel taleplere çok agresif hızlarla yanıt verebilen ve güvencesiz ucuz iş gücüne dayanan olağanüstü düşük kar marjlarıyla rekabet eden bir endüstriden fragmanlar gördük.

Katılımcıların önerileri şekillenir, araştırmalarından ilk çıktılar meydana gelirken, birlikte sorduğumuz sorular da bu ölçekten hareket etti. Tasarladığımız süreçleri üretenler hangi koşullarda çalışıyorlar? Hangi tedarik zincirlerinin parçaları? İmalat koşulları onların hayatını nasıl etkiliyor? Üretimle kentsel mekân ve üretenlerin mekânsal deneyimleri

nasıl kesişiyor? Tasarımcı bu sorulardan ne kadar arınabilir yahut piyasa koşullarıyla girdiği müzakerede bu sorular ne kadar görmezden gelinebilir?

Clemens Lauer ile Jannik Lang, bu koşullardan derinden etkilenen ve kentsel tasarımın derme-çatma görünse de verimliliği, sürdürülebilirliği ve fonksiyonelliği son derece yüksek bir modelini benimsedikleri bir mekânsal deneyim kurguladılar. Pia Matthes dinginlik ve huzuru ararken, metropolün brutal tekinsizliğinin deprem korkusuyla iç içe geçtiği bir ağ tasarladı. Kathi Rüll oryantalist temsilleri kentin gerçekliğiyle çarpıştırdığında ortaya temsiliyet rejimlerinden soyunmuş bir kromatik uzam çıktı. Kusay Tatlı'nın immersif deneyimi, büyük datanın görünmez kıldığı emek süreçlerine dair bir ikazı da anımsatıyor. Elif Sarıgüzmen'in çok katmanlı kromatik deneyimi kentsel belleğin ne kadar müşterek kılınabildiğine dair güçlü bir tarihyazımı sorusunu görsel bir dile tercüme etmeyi başarıyor. Hanieh Fatouraee nimet ile artık arasında yürüttüğü araştırmada, metafizik bir söylemle son derece güçlü bir şekilde yüklenmiş bir buluntu nesneyi, yeniden işlevlendirmekle ona hürmet etmek arasında, muhataplarını ciddi bir tartışmaya davet ediyor. Yılmaz Şahser'in katılımcıların hatıralarıyla yüklü birer 'yapışkan nesne' olan kıyafetlerini toplayıp sökerek, onları tekrar çözgüye dönüştürduktan sonra dokuduğu halısı ise, anonimleşen imalat sürecindeki muazzam emek çelişkisini görünür kılan, fakat bunu bir jest veya teatral bir performansa indirgmeden başaran olağanüstü güçlü bir söylemi içinde barındırıyor.

Her biri farklı özgeçmiş ve metodolojilerden gelen katılımcılarla, bir ay boyunca süren bu araştırma süreci, esasen Türkiye ve Almanya arasında yerleşik iki farklı sanatsal ve tasarımsal pedagojinin de yapısökümüne uğradığı, bilinenlerin unutulduğu ve gözden geçirildiği okul olmayan bir okul, hiyerarşik olmayan bir açık stüdyo

biçiminde ilerledi. Şüphesiz bu tecrübe, sahnesini yitirmiş ve muhataplarıyla diyalog kurmakta zorlanan bir sanat ve üretim ortamında yeni bir metodoloji arayışında olan öznelere için münbit bir imkânı kapı aralıyor. *Camekân* projesi, şeffaf ve kuşatıcı yapısıyla, bu sürecin mütevazı bir kuvvüzü olarak belleklerde yerini aldı.

[illegible]

00

NORINA
QUINTE

000

Mentorların bavulu

İstanbul için bavulumu toplarken, şöyle düşünüyorum:
Camekân projesine nasıl bir katkı olacak acaba?

İfade edeceğim (eleştirel) gözlemler, tavsiyeler, sorular ve hatta cevaplardan mı oluşacak katkı? Bir küratör ve konsept geliştiricisi olarak, daha üretim sürecinden itibaren mentor pozisyonunda olmam, tehlike arz edebilir mi? Neden tehlike? Küratörlük terminolojisine Batı Avrupalı bir bakış açısından yaklaşmak, bu sorunun cevabını hayli açık bir şekilde veriyor: Latince CURARE fiilinden gelen küratörlük, ilgilenmek, gözetmek anlamına gelir. Bu, genç sanatçı ve tasarımcıların, yaratıcı aşamada işlerine yarayabilecek bir şeye benziyor... Peki ya benim (bir beyaz, Batılı, Alman olarak), İstanbul'da yaratılacak eserlerin niyeti ve nasıl görüneceği üzerinde nasıl bir etkim olabilir? Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'nın sunduğu çerçevelerin ötesine bakıldığında, CURARE'nin önemsemekten veya gözetmekten çok daha fazla anlamı olduğunu görebiliriz. Güney Amerika'da CURARE, tüm nörotoksinlerin en güçlüsüdür. Öyleyse, bütün keramet dozda mı?

Uçakla, ucsuz bucaksız tarlalardaki kavisli su hatlarının parladiğı bir arazinin üzerinden geçerken, bir zehir olmaktan nasıl imtina ederim, ya da aslında buna biraz ihtiyacımız var mı diye soruyorum kendime. Havaalanına vardığımda valizimi ve özeleştirel sorularımı taksiye taşıyorum ve bolluğı ve büyüklüğü beni hemen içine çeken, hatta belki de yutan şehre doğru ilerliyorum. Sonraki günlerde, iki haftadır burada olan genç tasarımcılar ve sanatçılardan oluşan grupla tanışıyorum. Bazıları ile diyalog baştan

çok kolay geliyor: Aynı dilleri (İngilizce veya Almanca) konuşuyoruz ve aynı akademik geçmişe sahibiz. Burada çarpıcı olan, Almanca konuşan katılımcıların kendi çalışmalarına karşı özgüvenleri, olası bir “başarısızlık” korkusundan azade oluşları, bir proje yaratıyor olmaktan kaynaklanan neşeleri ve son fakat aynı derecede önemli olarak, henüz tamamlanmamış işleri hakkında dahi –gözle görülür biçimde öğrenilmiş- konuşabilme yetileri. Mekâna özgü işten anladıkları ya da ay sonunda açılacak bir sergiden beklentileri bariz biçimde birbirine benziyor. Hatta biraz fazla mı bariz?

İlk günlerimde, tüm katılımcıların katıldığı grup tartışmalarında konuşmak, hoş bir tökezleme bloğuna dönüşüyor. Bir dengesizlik belirginleşiyor. Türkçe konuşan katılımcıların projeye ilişkin beklentileri, kendi çalışmaları açısından daha çekingen, daha tereddütlü, daha mütevazı. Bunun sebebi gerçekten dil mi yoksa burada başka türlü bir farkındalık, sanat üretimine ve sunumuna karşı farklı bir tutum, sanata karşı daha duyarlı ve en önemlisi de, tarafsız bir yaklaşım mı var? Bir tercüman yardımıyla hep birlikte oturup konuştuğumuzda, grup içinde, projeye ilgili farklı beklentilerin olduğu ortaya çıkıyor. Neşe ve belirsizlik bir arada. Yolculuk bizi nereye götürüyor? Sonunda ne gösterilecek, kim bir şey göstermek ister ki? Bir kavramı aktarmanın önemi nedir? Sohbetlerimiz, topluluk olmaya ve tekilliğe, olası bir izleyici kitlesine, ortaya çıkacak eserler arasına dōşenebilecek kırmızı bir ipe dair soruları beraberinde getiriyor. Bu diyaloglar da bir tefekküre yol açıyor: Burada kim kimden bir şey alıyor, proje içindeki alışveriş aslında nelerden oluşuyor? Hangi yapılar göz hizasında bir alışverişı, yeni şeylerin ortaya çıktığı ve yerleşik anlatıların kırıldığı gerçek bir “ulusötesi” karşılaşmayı mümkün kılabilir? Yanımızda getirdiğimiz araçlar neler? Ne ile dönüyoruz? İlerleyen günlerde birlikte çok zaman geçiriyoruz. Şehri dolaşıyoruz, vapurlara biniyoruz, kafelerde ve lokantalarda oturuyoruz, pazarlara gidiyoruz, rakı içiyoruz, bolca sigara tüketiyoruz, renkli ve huzursuz İstanbul’dan izlenimler ve nesneler topluyoruz. Katılımcılar, bu izlenimleri stüdyolarına taşıyorlar. Cep telefonlarımızdaki çeviri programlarını kullanarak birbirimizle konuşuyor, gözlemlerimizi

sorguluyor, birbirimizin dikkatini bir şeylere çekiyoruz. Zamanla katılımcılar arasında karşılıklı bir güven geliyor; kolektif bir özgüven, en azından bunu gözlemleyebildiğime inanıyorum. 26.02’de başlayacak (açılışlı!) bir sergide nihayete erecek eserler her ne kadar tekil işler gibi algılansa da, hepsi tek bir dil konuşuyor. Ortak deneyim, birçok gözlem, sözel olmayan çağrışımsal alanlara aktarılıyor. Hepsi de, son dört haftanın tanınabilir izlerini içeriyor. Yılmaz Şahser, katılımcılardan en sevdikleri giysiyi getirmelerini istiyor ve geleneksel dokuma tekniklerini kullanarak, mekanik olarak üretilmiş bu tekstillerden, bir halı dokuyor. Başlangıçta sessizlik konulu bir eser tasarlamak isteyen Pia Matthes, nihayetinde, şehri yoğun bir şekilde inceleyerek, yüksek sesle titreyen çay tepsileri aracılığıyla, depresyon korkusunu ele alıyor. Hanieh Fatourae, çok parçalı çalışmasında, Türk kültürünün ekmekle ilişkisini sorguluyor ve katılımcılar arasında düzenlenen bir açılış anı olarak, meslektaşlarını bir törene dahil ediyor. Clemens Lauer ve Jannik Lang işleri birbirine bağlayan ipi buluyor ve sosyal-sanatsal bir bileşeni mümkün kılıyor: Sokaklardan topladıkları buluntu malzemelerden, küçük bir çayevi inşa ediyorlar ve örneğin, şehir manzarasında her yerde karşınıza çıkan metal levhaları, taburelere dönüştürüyorlar. Çay içmenin davetkar jesti hem serginin girişini oluşturuyor hem de projenin sona erdiğini bildiriyor. Sergilenen her şey, entalasyonlar yerlerinde kalıyor; ancak eminim ki katılımcılar, eğitici anılarını, eleştirel düşünme anlarını, burada filizlenen çalışma yaklaşımlarını bavullarında götürüyorlar.

Peki ya benim bavulum? Aslında İstanbul havaalanında kayboldu. Belki de bu, küçük bir hatırlatmadır diye düşünüyorum kendi kendime. Bundan böyle, hangi içerikleri ve araçları bavulumla koyacağımı, hangilerini bilinçli olarak evde bırakacağımı daha dikkatlice düşüneceğim; Bizlerin (Alman, Batılı, beyaz) başkalarından öğrenebileceklerimize daha fazla yer bırakmak için.

ORNAMENTA 2024
KÜRATORYAL EKİBİ

Duman ve aynalar

ya da Kathi Rull, Pia Matthes, Yılmaz Şahser, Hanieh Fatouraee, Clemens Lauer, Jannik Lang, Kusay Tatlı ve Elif Sarıgüzmen'in (en üst kattan bodruma doğru, sırasıyla) işlerinin yer aldığı *Camekân* sergisine bir ziyaret.

Birkaç metrekafe ufalanmış ekmek, titreyen bir çay tepsisi, birbirine dolanık, giyilmiş kazakların sökülmiş iplerinden dokunmuş Frankenştaynvari bir pano, çekiçle dövülerek küp şeklinde taburelere dönüştürülmüş metal levhalar, soluk renklerle boyanmış duvarlar, size kendinizi deli bir adamın zihnindeymişsiniz gibi hissettiren optik illüzyonlar, duvarlara yansıtılmış ışıklar. Kulağa bir korku filminden sahnelermiş gibi gelen bu unsurlar aslında, *Camekân* programı kapsamında, sekiz genç tasarımcının İstanbul’da geçirdikleri bir ay boyunca ürettikleri işlerden oluşan, mekâna özgü bir serginin içeriği. Tasarımcıların işleri, capcanlı İstanbul’daki bir binanın dört katına dağılmış farklı boş odalarda, bir kırkyama misali bir araya getirilmiş. Yarı loş bir merdiven, ziyaretçileri bir odadan diğerine götürüyor. Her açılan kapıda, karartılmış her bir odada, izleyici, İstanbul Tasarım Bienali tarafından, Karlsruhe Sanat ve Tasarım Üniversitesi ortaklığında düzenlenen konuk tasarımcı programı için bir araya gelmiş Türkiye’den ve Almanya’dan dörder tasarımcının işleriyle karşılaşılıyor.

Pandemi gözden yitmek üzereyken, proje mekânları, müzeler ve geçici sergiler –topraktan çıkan Zombiler gibi–, yeniden belirmeye başladı. Uluslararası sanat ve tasarım turistleri, birkaç yıl evvelki ritimlerini yavaş yavaş geri kazanmaktalar; ancak bu süre zarfında ziyaretçilerin deneyimi değişti ve yeni normal, beraberinde bambaşka, uhrevi bir dünya getirdi. Yabancıları olduğu bu yerde, toplu taşıma araçlarında maske takma zorunluluğu var mı

yok mu emin olamadan, sergi mekânını bulmaya çalışarak, kalabalık çarşılarda sosyal mesafeyi korumaya ve insanlara çarpmamaya çabalayarak *Camekân* sergisine gelmek, korona krizi yüzünden iflas etmiş bir ofis binasına izinsiz girmişim hissi uyandırdı bende biraz. Sergi, karışık bir duygusal deneyim; eşzamanlı olarak, korku ve zevk sunuyor. Sergilenen eserlere bir tür eğlenceli korku hâkim. Belirli bir “korkutma” anı yok; onun yerine, art arda biriken, tekinsiz anlar ve cisimler bekliyor binaya girenleri.

Merak, genellikle bireylerin beklentileri tam kıvamında çığnendiğinde uyandırılır; birkaç oyun hamlesi de, oyunun neden bu kadar zevkli olduğunu açıklarcasına, tam kıvamında belirsizliğin ve sürprizin önemini vurgular. Bu zihinsel mekanizma, ‘Tavşan Kanı’ ya da ‘Sofreh’ gibi eser başlıkları okumanıza rağmen, sergideki yerleştirmelere daha da derinlemesine bakmaya devam etme isteği uyandırıyor. Bir şeylerin ters gittiğine dair artan bir hisle, binanın içinde yürümeye devam ediyorsunuz. Ta ki merakın, bilinmeyeni keşfetmek, araştırmak ve yeni keşifler yapmak için motive edici bir dürtü olduğunu bir anda idrak edene dek. Hayatta kalabilmek için açlık kadar gerekli ve içsel bir şey. Muhtemelen, konuk tasarımcıları bir ay boyunca ayakta tutan ve sergiyi oluşturan da buydu.

Korku, genellikle olumsuz bir duygu; bizi, çevremizdeki olası tehlikelere karşı tetikte tutan düşmanca bir tepki gibi görülür. Öte yandan, insanlar korku filmlerinin, ürkütücü romanların, perili köşklerin –üstelik de sadece Cadılar Bayramı’nda değil– peşine düşerler. *Camekân* sergisini gezin ve kendinizi, Avrupa’nın en büyük şehirlerinden birinde konuk olan tasarımcı ve sanatçılar tarafından, anlamlı bir şekilde bir araya getirilmiş duman ve aynaların cazibesine kaptırın.

Jules van den Langenberg
(Ornamenta 2024 Küratoryal Ekibi)